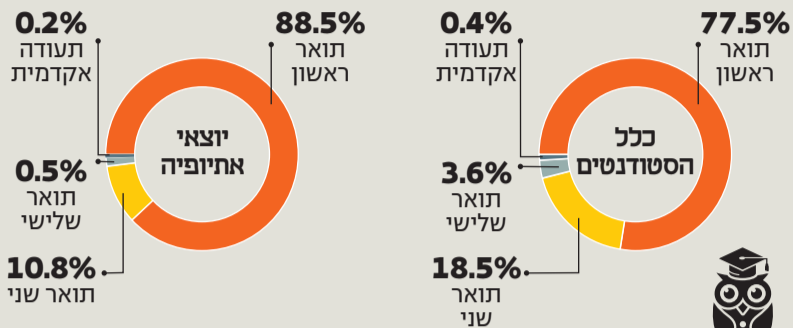

אקדמיה וחינוך

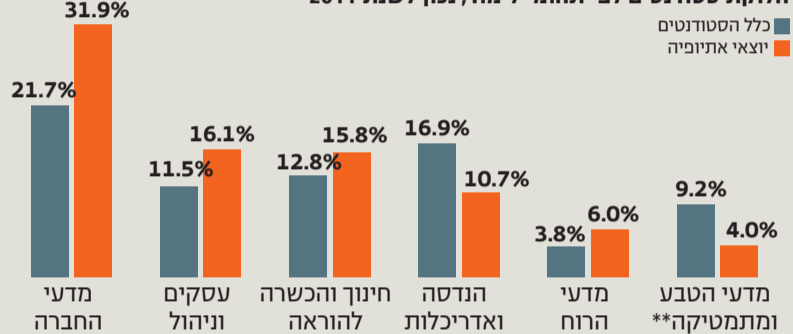

מתקשים להיקלט באקדמיה ובשוק התעסוקה
שיעור יוצאי אתיופיה ותחומי הלימוד שלהם לעומת כלל הסטודנטים

נעצרים בתואר הראשון ולא מגיעים לתארים המתקדמים
התפלגות הסטודנטים על פני התארים השונים, נכון לשנת 2011

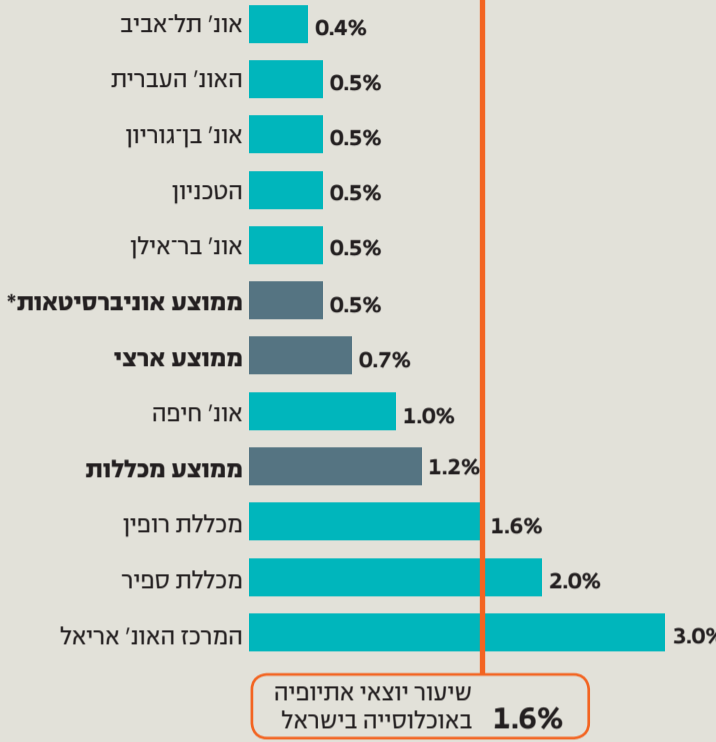

לומדים נושאים שמקשים על השתלבות בשוק התעסוקה
חלוקת סטודנטים לפי תחומי לימוד, נכון לשנת 2011

מקור: הלמ"ס והמוסדות להשכלה גבוהה

שיעור הסטודנטים באוניברסיטאות נמוך מחלקם באוכלוסייה
שיעור יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה גבוהה, נכון לשנת הלימודים 2012-2011

*ללא אריאל, שאושרה באוניברסיטה במהלך שנת הלימודים הקודמת **כולל מדעי המחשב וסטטיסטיקה

הרצון הטוב לא מספק תוצאות בינתיים

כך מחמיצים את יוצאי אתיופיה באוניברסיטאות

הפחד מלהיכשל, אתה יודע שאתה מתקדם בל ומתחיל את הלימודים בתחושת הקלה. לכן המעטפת צריכה לכלול את הלפני, תוך כדי ואחרי".
אלא שהבחירה במכללות פוגעת

צילום: יובל חן

פנינה גדאי אגניה, חברת המל"ג: "יוצאי אתיופיה רבים בוחרים מראש ללמוד במכללות בגלל הפחד לא להתקבל לאוניברסיטה. במכללה יותר קל, אתה יודע שאתה מתקבל ומתחיל את הלימודים בתחושת הקלה, בלי הפחד מכישלון"

נמוך כיום בהשוואה לשנת 2009, שבה עמד חלקם באקדמיה על 0.9%.

מסלולי קליטה ייחודיים ושיעורי עזר

במוסדות להשכלה גבוהה קיימות לא מעט תוכניות עצמאיות לשילוב סטודנטים יוצאי אתיופיה ולקליטתם באקדמיה. אוניברסיטת תל-אביב, למשל, מפעילה עם קרן קיסריה רוטשילד את תוכנית "שקר" כפיילוט לבחינת ערוץ קבלה חלופי לסטודנטים יוצאי אתיופיה. תוכנית נוספת באוניברסיטה, "אדאמס", מעניקה סיוע כלכלי לסטודנטים בני העדה.

האוניברסיטה העברית, בשיתוף מכון פורשטיין, מאפשרת לקבל תלמידים בני העדה ללא התחשבות בציון הפסיכומטרי. גם ביתר האוניברסיטאות קיימים מסלולים ייחודיים ליוצאי אתיופיה, חלקם באמצעות הקלה בוועדות הקבי"ה. בטכניון, למשל, משתלבים יוצאי אתיופיה בתוכניות "עתידיים" ו"אופקים" לשילוב בהייטק ובתעשייה.

לפי נתוני הלמ"ס, חלקם של הסטודנטים שנים האתיופים גבוה יותר במכללות ועוד מד על 1.2%. לדברי גדאי אגניה, אחת הסיבות לכך נעוצה בעובדה שסטודנטים רבים יוצאי אתיופיה מוותרים מראש על לימודים באוניברסיטאות, שבהן הדרישות האקדמיות קשות יותר. "במכללות יותר קל", היא אומרת, "זה מוריד את העול של

אשר החלה פנינה גדאי אגניה ללמוד באוניברסיטה העברית, היא כמעט לא הבחינה בתחומי הקמ"פוס בחבריה, יוצאי העדה האתיופית. "צרם לי שאני לא פוגשת את קבוצת השווים שלי", היא נזכרת בתחילת לימודיה, בשנת 2003. "למדתי עם קבוצה של 25 חברים במכינה, אבל כמעט כולם לא המשיכו ללימודים אקדמיים. כאשר ניסתי לברר איתם למה, רבים מהם ענו: 'למה להשקיע חמש שנים מהחיים בלי הבטחה לעבודה בסוף'. היו פחות טענות של 'מה אני אלמד?'. רובם היו שמחים ללמוד, אבל רמת המוטיבציה היתה נמוכה ונבעה משיקולים כלכליים ומהפחד מכישלון להיקלט באוניברסיטה".

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעורם של יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה עמד בסוף 2011 על 0.7% מכלל הסטודנטים בישראל. הרבה פחות מחלקם באוכלוסייה (1.6%). חלקם של בני העדה נמוך במיוחד באוניברסיטאות, שם עמד שיעורם על כ-0.5% בסוף 2011. מדינת ישראל והמוסדות להשכלה גבוהה הקצו בשנים האחרונות משאבים לא מעטים כדי לשנות את תמונת המצב הלא מעודדת. מאז 2008 מפעילה המדינה תוכנית חומש שמטרתה לשלב את יוצאי אתיופיה באקדמיה, וגם באוניברסיטאות ובמכללות נעשה ניסיון להעלות את מספרם. אולם הדרך עוד ארוכה. לראיה, שיעור יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה גבוהה

שלל מסלולי סיוע עצמאיים ותוכנית חומש לאומית לקליטת העולים מאתיופיה בחברה הישראלית לא הצליחו לתקן את הנוכחות הדלה של בני העדה במוסדות להשכלה גבוהה. לדברי חברת המל"ג פנינה גדאי אגניה, רק תוכנית לטווח ארוך בהובלת האקדמיה תצליח לחולל שינוי אמיתי, שישפיע גם על שוק התעסוקה

צילום: גור דותן

למידה. להוציא 50-80 שקל על ספר זה כסף שאתה קונה בו אוכל. ולא לכולם יש מחשבים בבית".

גם מבט על שיעור הזכאים לבגרות מצגי תמונה מורכבת עבור יוצאי אתיופיה. מצד אחד, לפי נתוני משרד החינוך שיעור הניגשים לבחינות בגרות בקרב יוצאי אתיופיה הגיע ב-2011 ל-87% ממסיימי כיתות י"ב, לעומת 82% בקרב כלל התלמידים היהודים. מצד שני, שיעורי הזכאות שלהם היו נמוכים באופן משמעותי: 43% לעומת 58% בהתאמה. אחת התוכניות הגדולות לחיזוק תלמידי אתיופיה היא במסגרת הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל, שבו משתתפים 4,500 תלמידים ממוצא אתיופי מכיתות ז' ו"ב. אחת ממטרות הארגון היא לא רק להגדיל את שיעור הזכאים לבגרות, אלא גם לאפשר להם לזכות בתעודה איכותית, העומדת בדרישות הקבלה לאוניברסיטה. לפי נתונים שחושף הארגון לראשונה, בעוד הממוצע של תלמידים ממוצא אתיופי שבבעלותם תעודת בגרות איכותית הוא 22%, בקרב משתתפי התוכנית שיעור בעלי תעודה כזו הגיע ב-2012 ל-42%. לפי מכון ברוקדייל, שהשווה בין 28 בתי הספר שבהם מתקיים הפרויקט, ב-2008 פיגרו יוצאי אתיופיה הזכאים לתעודת בגרות שמתפתים בפרויקט ב-20% לעומת שאר התלמידים, ואילו ב-2010 הפער ירד ל-7%.

מנכ"ל הפרויקט רוני אקלה אומר כי השאיפה היא להגדיל את מכסת התלמידיים ל-7,000, אך לשם כך דרושים משאבים נוספים. יעד נוסף של הפרויקט הוא להתחיל בו בכיתה ה'. אקלה מסביר כי בכיתה ז' כבר מחולקים תלמידים להקבצות בלימודי מתמטיקה ואנגלית, ולכן מסומנים כתלמידים חלשים. "ברגע שמקבלים לכיתה ז' ולרוב מדובר בהקבצות ג', הגורל של הילד כבר נקבע", הוא אומר. "אם נקבל אותם כבר בכיתה ה' הם יוכלו להגיע להקבצה א'. אם הילדים של היום יצליחו, הילדים שלהם לא יצטרכו ארגון כמו שלנו".

הפרויקט אמנם נעשה בשיתוף ובברכת הממשלה, משרד החינוך וארגון הפרדציות היהודיות בארה"ב, אך כשנכנסת שאלת המימון החלוקה כבר משתנה. "אנחנו על הקשקש, וצריכים עוד 10 מיליון דולר בשלוש השנים הקרובות", אומר רביב צולר, יו"ר הפרויקט ומנכ"ל ביטוח ישיר. "השגנו תרומות מיהודי התפוצות, אך הם דורשים 'מאצ'ינג' של 5 מיליון דולר מהממשלה – ובצדק. זה סכום מגוחך לעומת המיליונים שהושקעו כדי להביא את האוכלוסייה הזאת לארץ. כל שקל שמושקע היום חוסך 30 שקל בעתיד על סעד ורווחה".

תחום נוסף שבו משתתף הפרויקט הוא סיוע לסטודנטים לרפואה מהקהילה, שזוכים למלגת קיום שנתית של 3,000 דולר לאדם. "זה סכום מגוחך שעושה את כל ההבדל", אומרת גרייס רודניצקי, מנהלת קשרי החוץ של הפרויקט. "סטודנטית אחת רכשה בכסף הזה תרופות לאמה וסטודנט אחר רכש ספרים במקום לצלם. ב-2005 היו ארבעה סטודנטים לרפואה, בשנה שעברה שמונה והשנה כבר יש 14. תמיד היינו במחסור של סטודנטים, ועכשיו אנחנו במחסור מימון".

גבוהה מהממוצע – לפי הלמ"ס 15.8% לעומת 12% מכלל הסטודנטים. אולם לפי נתונים של מכללת סמינר הקיבוצים, מבין 135 אלף מורים בישראל רק 150 הם אתיופים. לפי נתוני המינהל הכללי, יוצאי אתיופיה שמחזיקים בתעודת הוראה מתקשים במציאת עבודה ופחות ממחציתם משתלבים במקצוע. אלה שכן נקלטים במוסדות חינוך סובלים מבעיות ומועסקים לרוב במשרות חלקיות בלבד או במשרות הפחותות מכישוריהם ומהכשרתם. כדי לנסות לשפר את המצב, פתחה השנה המכללה תוכנית להכוונה אישית לגננות ולמורי רות ממוצא אתיופי.

גם בתחום ההשמה הפתרונית נובעים עיסוקים רבים מיוזמות עצמאיות, כמו אר"גון עולים ביחד. מאז 2006 עוזר הארגון, שתקציבו השנתי הוא 4.5 מיליון שקל, בשילוב 550 אקדמאים ממוצא אתיופי בחברות מובילות במשק. עם החברות שצירפו לשורותיהן בוגרי אקדמיה ממוצא אתיופי נמנות טבע, HP, רפאל, ארנסט אנד יאנג, התעשייה האווירית, בנק לאומי, בנק הפועלים, בנק דיסקונט, נט, מזרחי טפחות וחברת החשמל. אחת מבוגרות התוכנית היא חברת הכנסת הטרייה, פנינה תמנר-שטה. חבריה לסייעת יש עתיד – יעל גרמן, בועז טור פורובסקי ושמעון סולומון – מתנדבים בארגון.

שיעור בעלי הבגרות האיכותית הוכפל

קשיי הקליטה באקדמיה ובשוק התעסוקה מתחילים בשלב מוקדם. לדברי גדאי אגניהו, כדי להבין את התמונה הכללית כדאי להסתכל על נקודת הפתיחה השונה של יוצאי אתיופיה לעומת יתר האוכלוסייה. "אחוז גדול מהעולים מאתיופיה לא למד במסגרת פורמלית", היא אומרת. "לרובם אין אוריינות בקריאה וכתבייה, אז כשאתה גדל בבית כזה אין לך התמיכה העוטפת של תרבות היוזמות השונות ולחזקן".

צילום: עינת לוי

רוני אקלה, מנכ"ל הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית: "צריכים להתחיל לסייע לתלמידים אתיופים כבר בכיתה ה'. כיום הסיוע שלנו מתחיל בכיתה ז', שבה הילדים כבר מחולקים להקבצות – ואז הגורל של הילד נקבע"

רת. "ער כה היה נוח, כי יש גופים חיצוניים שעשו את הדברים האלו. אבל ברגע שאומרים שזה פרויקט לאומי של קהילה שלא משתלבת, החשיבות עולה".

בשנה האחרונה הודיעה המועצה להשכלה גבוהה על תוכניות לקידום ערבים וחרדים באקדמיה. התוכניות המוצעות כוללות תקצוב ממשלתי ב-300 מיליון שקל לקידום הציבור הערבי וב-180 מיליון שקל לקידום חרדים. לעומת זאת עדיין לא הוצגה תוכנית דומה לקידום בני העדה האתיופית, שסובלים מחסמים דומים בכניסה לאקדמיה: מבחני הבגרות והפסיכומטרי. משום שחלקם באוכלוסייה קטן באופן משמעותי לעומת חרדים וערבים, תוכנית לשילוב אתיופים באקדמיה תעלה פחות. התשתיות כבר קיימות בשטח הודות לתוכניות הנקודתיות ולתוכנית הלאומית, כך שרוב עבודת המל"ג הדרושה היא ליצור שיתוף פעולה בין היוזמות השונות ולחזקן.

נוטים למדעי החברה ולא למדעים מדויקים

הצורך בפתרונות מעמיקים יותר עולה גם כאשר בוחנים את התפלגות הסטודנטים יוצאי אתיופיה לפי תחומי הלימוד. מנתוני הלמ"ס עולה כי בהשוואה לכלל האוכלוסייה, סטודנטים ממוצא אתיופי נוטים ללמוד יותר מקצועות מדעי החברה והרוח, שנחשבים למתגמלים פחות כלכלית. לעומת זאת, בתחומים בעלי אופק כלכלי מבטיח יותר – מדעי הטבע, מתמטיקה, רפואה, הנדסה ואדריכלות – חלקם של יוצאי אתיופיה נמוך משמעותית לעומת כלל הסטודנטים. כך למשל, לעומת 16.9% שלמדו הנדסה ואדריכלות בכלל אוכי לויית הסטודנטים לתואר ראשון, חלקם של סטודנטים ממוצא אתיופי שלמדו בתחומים אלו היה רק 10.7%. בעיה נוספת היא ההשתלבות בשוק העבודה עם סיום הלימודים. כדוגמה ניתן להביא את תחום החינוך וההוראה, שבו נוכחותם של יוצאי אתיופיה היא

פספוס של כמה רבדים ובגלל זה צריך תוכנית עומק אסטרטגית לטווח ארוך, אומרת גדאי אגניהו, חברה במועצה להשכלה גבוהה ומנהלת מרכז הלל לחיים יהודיים באוניברסיטת תל-אביב. "הרוב הגדול לא יוצא עם בגרות מלאה. אחרי זה, בשלב המכינות, אנחנו לא יודעים כמה הולכים לאוניברסיטאות. עוד נתון שלא קיים הוא כמה מהסטודנטים סיימו את התואר. צריך לאסוף את הדברים הללו. יש מקום וצורך להתקשר עם כל הגופים החיצוניים שעוסקים במלאכה ולבחון מי מהם מביא את התפוקות הכי טובות, שזה נתון שלא ידוע היום".

גדאי אגניהו מספרת שהיא פנתה ליו"ר הוועדה לתכנון ותקצוב במל"ג, פרופ' מנואל טרכטנברג, כדי לכנס ועדה מקצועית שתעבוד בכיוון הזה. "אני מרגישה שיש אוזניים קשובות ורוצים להיכנס לתחום הזה", היא אומרת.

צילום: צביקה טישלר

רביב צולר, יו"ר הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית: "אנחנו על הקשקש וצריכים עוד 10 מיליון דולר בשלוש השנים הקרובות. זה סכום מגוחך לעומת המיליונים שהושקעו כדי להביא את האוכלוסייה הזאת לארץ"

בסיכוי להמשיך להתפתחות באקדמיה. ב-2012 88.5% מהסטודנטים יוצאי אתיופיה למדו לתואר ראשון, בעוד רק 10.8% למדו לתואר שני, לעומת 20.4% מבין כלל הסטודנטים. רק 0.5% מהסטודנטים לתואר שלישי היו יוצאי אתיופיה לעומת 4.1% מכלל הסטודנטים.

גם במכללות קיימים מסלולים ייחודיים: בספיר וברופין יש מכינה מיוחדת ליוצאי אתיופיה ובמכון הטכנולוגי חולון מקיימים ראינות קבלה כתוספת למתאם קבלה, בגלל בעיית הפסיכומטרי. מבין המוסדות להשכלה גבוהה, רק במכללת ספיר ובמרכז האקדמי באריאל שיעור הסטודנטים ממוצא אתיופי גבוה יותר מחל"קם באוכלוסייה: 2% בספיר ו-3% באריאל. בשני המוסדות – בניגוד לאוניברסיטאות – מופעלים מסלולי מכינה, גורם שיכול להסביר חלק מהפער.

תוכנית החומש הלאומי נתנה מענה חלקי

בפברואר 2008 הכריזה הממשלה על תוכנית חומש לשיפור מצבם של בני העדה האתיופית בארץ. לתוכנית הוקדש סכום של 870 מיליון שקל. המטרה הראשית של התוכנית, שהיתה באחריות משרד הקליטה, היתה לקדם את יכולתם של צעירים יוצאי אתיופיה להשתלב בתחומי תעסוקה בעלי אופק כלכלי. ניתן בה גם דגש מיוחד על הגדלת מספר המשתלבים בהשכלה הגבוהה באמצעות הגדלת מספר המשתתפים במכינות.

במסגרת התוכנית הוגברה החניכה האישית לסטודנטים כדי להקטין את הנשירה במהלך הלימודים העל-תיכוניים. במסגרת זו מקצה מינהל הסטודנטים, גוף הפועל תחת משרד הקליטה, תקציב סיוע של 32 מיליון שקל בשנה לסטודנטים ממוצא אתיופי. הסיוע כולל בין היתר מלגות קיום לצד מימון קורסים באנגלית ושיעורי עזר.

אולם לדברי גדאי אגניהו, בתחום האקדמי מספקת תוכנית החומש מענה רק לחלק מהבעיות שעמן מתמודדים סטודנטים ממוצא אתיופי. "כיום יש